

## LBF: s exkursion till Kreta april 2008

Sven Snogerup & Britt Snogerup



Figur 1. På väg till kullen ovanför Platánias.  
Foto Alf Porenus.

Kreta är botaniskt mycket välkänd, en artrik ö behandlad som eget land i Flora Europaea och allmänt av fackbotanister. Vi har redan mycket eget material därifrån, så nu avstod vi från att pressa de vanliga växterna. Bara när vi tvekade om vad som växte på den besökta lokalen, eller tyckte något var roligt, fick lite material följa med i pressen. Detta material är bestämt, etiketterat och registrerat i Flora Hellenica-databasen och inordnat i Botaniska museet, Lund. Detta gäller växterna i uppräknningen nedan som har ett nummer inom parentes. Vi ger GPS-koordinater för den som vill återbesöka ställena.

### 12 april

**Platánias, strandområdet utanför hotellet**  
35°31'N 23°54'E.

Efter snabb inkvartering på hotellet träffades vi exkursionsfärdiga utanför och fick en första genomgång av växterna på området utanför hotellet. Här hittade vi:

*Chrysanthemum coronarium*, *Silene gallica*, *Coronopus didymus*, *Matthiola tricuspidata*, *Sinapis arvensis* subsp. *mairei*, *Medicago littoralis*, *M. marina*, *Melilotus indicus*, *Geranium rotundifolium*, *Lavatera cretica*, *Orobanche ramosa*, *Oxalis pes-caprae*, *Anagallis arvensis*, *Parietaria judaica*, *Lagurus ovatus*, *Polypogon monspeliensis*, *Pancreatium maritimum*.

Därefter fortsatte vi exkursionen på andra sidan vägen uppför en ganska brant sluttande gata, ca 50 m i höjddled kom vi. Där vid en liten vattenränna hittade vi bl. a. en ny växt för Kreta nämligen den införda *Rumex vesicarius*. Den är tidigare känd från Grekland, faktiskt ända sen 1847 på nordöstra Peloponnesos och på senare tid på Attika. Men för region Kreta var den ny och ledde till en notis för Willdenowias följetong om nyfynd.

**Platánias, sluttningen ovanför byn, 35°30'N**  
23°54'E

*Tordylium apulum*, *Torilis purpurea*, *Crepis vesicaria*, *Galactites tomentosa*, *Hypochoeris achyrophorus*, *Phagnalon graecum*, *Rhagadiolus stellatus*, *Sisymbrium officinale*, *Lotus edulis*, *L. ornithopodioides*,



Figur 2. *Tulipa bakeri* på Omalosslätten.  
Foto Alf Porenus.

*Medicago polymorpha*, *Securigera securidaca*, *Trifolium nigrescens*, *Vicia bithynica*, *V. sativa*, *Convolvulus althaeoides*, *Euphorbia characias*, *Fumaria capreolata*, *Nicotiana glauca*, *Phlomis fruticosa*, *Rumex creticus*, *R. vesicarius* (22542), *Scrophularia peregrina*, *Bromus sterilis*, *Phalaris aquatica* (22541), *Smilax aspera*.

### 13 april

Våra tre chaufförer (Henrik, Bengt och Roger) hämtade minibussarna i Chania. Henrik hade redan gjort upp hur vi skulle fördelas på de olika bilarna så det blev snabb instigning och färd västerut.

#### NV Kastelli (Kissamos), 35°30'N 23°38'E

Första stopp blev vid kusten NV om Kastelli med en sluttning dominerad av *Euphorbia dendroides*, en buske typisk för sommatorra bergiga sluttningar.

Här dominerades bilden av buskarna *Euphorbia dendroides*, *Calicotome villosa*, *Anagryis foetida* och *Prasium majus*. I den något ogräspräglade undervegetationen hittade vi *Pallenis spinosa* (*Asteriscus*

*spinosa*), *Reichardia picroides*, *Brassica geniculata* (*Hirschfeldia incana*), *Bituminaria bituminosa*, *Borago officinalis*, *Echium plantagineum*, *Glaucium flavum*, *Malva parviflora*, *M. sylvestris*.

Vi fortsatte till Falassarna på Kretas nordvästra hörn, och stannade i ett strandområde ca 5 km söder om ruinstaden, ca 2 km NO den udde som enligt en karta skall heta Korakas, ett namn som kommer igen på flera ställen.

#### Sandstrand 2 km NO Kap Korakas, 35°28'N 23°34'E

Här studerade vi en typisk kretensisk sandstrand med bl. a.:

*Eryngium maritimum*, *Pseudorlaya pumila*, *Anthemis rigida*, *Centaurea pumilio* (22543), *Hedypnois cretica*, *Hyoseris scabra* (22544), *Otanthus maritimus*, *Echium arenarium*, *Silene colorata*. *S. sedoides*, *Matthiola tricuspida*, *Medicago marina*, *Euphorbia paralias*, *Galium verticillatum*, *Valantia muralis*, *Orobanche pubescens* (23545), *Rumex bucephalophorus*, *Ammophila arenaria*, *Cutandia maritima* (23546), *Juncus maritimus*.

För den medhavda lunchen förflyttade vi oss till den badvänliga stranden strax söder ruinaerna.

#### Falassarna stranden, i sand, 0–10 m, 35°30'N 23°34'E

Efter lunchen studerade vi växtligheten utmed stranden nedom klipporna och såg bl. a.:

*Dittrichia viscosa*, *Anthyllis hermenniae*, *Lotus peregrinus*, *Onobrychis caput-galli*, *Trifolium campestre*, *T. scabrum*, *T. stellatum*, *T. tomentosum*, *Cistus creticus*, *Erica manipuliflora*, *Paronychia echinulata*, *Pistacia lentiscus*, *Petromarula pinnata*, *Thymus capitatus*, *Andropogon distachyos*, *Bromus rigidus* (22547), *Dasyphyrum villosum*, *Hyparrhenia hirta*, *Piptatherum miliaceum*, *Vulpia fasciculata* (22548).

Sedan körde vi mot ostsidan av den nordvästligaste halvön, Korikos. Vi stannade där den körvänliga vägen slutade och gick på en småväg genom gammalt odlingslandskap:

#### N Kallivari, Koumvari NV Trachilos, 35°30'N 23°36'E

*Eryngium campestre*, *Kundmannia sicula*, *Scandix pecten-veneris*, *Smyrnum olusatrum*, *Torilis nodosa*, *Crepis vesicaria*, *Malcolmia flexuosa* subsp. *flexuosa*, *Genista acanthoclada*, *Lathyrus annuus*, *Vicia*



Figur 3. Orkidékullen vid Spiili. Foto Alf Porenus.

*hybrida*, *Anchusa italica*, *Cynoglossum creticum*, *Micromeria nervosa*, *Salvia fruticosa*, *Pyrus spinosa*, *Ranunculus muricatus*, *Valerianella coronata*, *Vitex agnus-castus*, *Carex flacca* subsp. *serrulata*, *Gladiolus italicus*, *Gynandris monophylla* (*Moraea mediterranea*). En fin slutpunkt blev den perenna, små- och gulblommiga violen *Viola scorpiuroides* i en liten vägkantsklippa.

Ett litet stopp på vägen hem blev det:

#### Vägen SV Rokka, 35°29'N 23°43'E

*Scorpiurus muricatus*, *Securigera parviflora*, *Tetragonolobus purpureus*, *Trifolium infamia-ponerti*, *Tripodion tetraphyllum*, *Hypericum empetrifolium*, *Osyris alba*, *Plantago afra*, *Salvia viridis*, *Theligionum cynocrambe*, *Allium subhirsutum*, *Serapias parviflora*, *Stipa capensis*.

#### 14 april

Vi körde en bit söder om Chania in ett av Väst-kretas fuktområden. Fukten beror här nära nordkusten mer av nedströmmande vatten från bergen än av nederbörd, varför landskapet uppvisar en ojämnt fuktig karaktär.

#### Agia Limni, ca 3 km NO Alikianos, 35°28'N 23°55'E

Här är en av Kretas få rejäla vattensamlingar, en gammal konstgjord damm, vars dammsida

vi lätt nådde med den väg som ordnats till sjöfiket. En skön blandning av våtmarksarter som de första i listan och mera vanliga öppenmarksarter. Här sågs mer än det som råkade hamna i listan.

*Equisetum ramossissimum*, *E. telmateia*, *Oenanthe pimpinelloides*, *Ceratophyllum demersum* (22549), *Dorycnium rectum*, *Carex divulsa*, *Orchis lactiflora*, *Serapias lingua*. *Parentucellia viscosa*, *Bellis longifolia*, *Crepis vesicaria*, *Hypochoeris achyrophorus*, *Tragopogon porrifolius*, *Petrorhagia dubia*, *Silene gallica*, *Stellaria cupaniana*, *Coronopus didymus*, *Ornithopus compressus*, *Securigera cretica*, *Trifolium arvense*, *Dichondra micrantha* (22549B), ny för Kreta *Euphorbia hirsuta*, *Lavandula stoechas*, *Linum bienne*, *Tuberaria guttata*, *Sherardia arvensis*, *Veronica persica*, *Bromus sterilis*.

#### Mellan Skines och Langos, längs bäcken, 150 m, 35°25'N 23°54'E

Detta såg ut som ett trivalt vägkantstopp men en markväg ledde ner mot den rätt kraftigt vattenförande bäcken i dalen öster om vägen. Och den såg väl med sina plataner lite grekexotisk ut, men där växte också safsa längs vattnet som om vi varit i Nordostskåne, tillsammans med den imponerande *Carex pendula*.

*Osmunda regalis*, *Ageratina adenophora*, *Nasturtium officinale*, *Medicago arabica*, *Vicia villosa* subsp. *varia*, *Centaurium tenuifolium* subsp. *tenuifolium*, *Carex pendula*.



Figur 4. *Orchis italica* vid Spili. Foto Alf Porenus.

### Mellan Langos och Nea Roumata, fuktig vägslänt och bäckdal, 200 m, 35°24'N 23°53'E

En liten dal med machia-artad vegetation, och fy den som svor över en sådan *Rubus*.

*Selaginella denticulata*, *Chamaecytisus creticus*, *Cytinus hypocistis* subsp. *clusii*, *Arbutus unedo*, *Erica arborea*, *Phillyrea latifolia*, *Rubus sanctus*, *Rumex bucephalophorus* subsp. *bucephalophorus* (22550).

### S Nea Roumata, 420 m, 35°23'N 23°51'E

En fuktig vacker vägslänt, som vanligt en lokaltyp av intresse vid grekiska småvägar.

*Adiantum capillus-veneris*, *Crepis fraasii*, *Silene cretica*, *Rubia peregrina*, *Scrophularia lucida*, *Briza maxima*, *Tamus communis*.

### Mellan Nea Roumata och Deres, 320 m, 35°24'N 23°50'E

Vi har ingen bättre lägesangivelse, låt lämpligen lokalen benämnas efter den fina jätteormbunken! Brant väggkant med sipprande vatten. *Woodwardia radicans*, *Quercus ilex*.

### Ag. Triadag, 250 m, 35°25'N 23°50'E

Ännu en väggkant, klippig. Den fina *Petromarula* ratar inte enkla lokaler, fast även *Campanulaceae* släktet är endemiskt för Kreta.

*Anogramma leptophylla*, *Asplenium ceterach*, *Dryopteris pallida*, *Petromarula pinnata*, *Lecokia cretica*, *Legousia pentagonia*.

## 15 april

Dagens exkursion gällde Omalos-området på väg mot Samaria-klyftan.

### S Omalos, vid kapellet Panagia Zaxaria, 980 m, 35°22'N 23°54'E

I ett rätt hårdbetat berg med strödda cypresser fick vi plötsligt se den vackra *Daphne sericea* i blom.

*Cupressus sempervirens*, *Chamaecytisus creticus*, *Trifolium tomentosum*, *Acer sempervirens*, *Daphne sericea*, *Euphorbia characias*, *Polygala venulosa*, *Asphodeline liburnica*, *Dracunculus vulgaris*, *Gagea graeca*.

### S Omalos, 1100 m, 35°21'N 23°54'E

*Bellis longifolia*, *Cerastium scaposum*, *Arabis cretica*, *Berberis cretica*, *Acer sempervirens*, *Anemone hortensis* subsp. *heldreichii*, *Cyclamen creticum*, *Lamium amplexicaule*, *Orchis quadripunctata*.

Sen kom vi ut på den sen antiken uppodlade milsvida dolinen Omalos-slätten, nu ganska avfolkad och på väg att bli ett land för getter och turister.

### Omalos, slätten, 1050 m, 35°20'N 23°53'E

*Tulipa bakeri*.

### Omalos, 1100 m, 35°19'N 23°54'E

*Anemone coronaria*, *Hermodyctylis tuberosus*.

Så kom vi söder om slätten fram till Samaria-ravinens övre del. Vi nöjde oss med att beundra utsikten över denna fantastiska dal och småbotanisera kring parkeringsplatsen. Sen tog vi in på en småväg uppåt och åt öster. Där lyckades vi hitta plats för lunchpaus under det endemiska trädet *Zelkova abelicea*, som ytterst få av oss skådat tidigare och vi alla behövde repetera.

### Omalos, uttorkande bydamm, 1050 m, 35°19'N 23°53'E

Vi tog av in på småvägen till byplatsen på jakt efter dolinens våta botten. Det visade sig vara en ganska liten vattensamling som successivt torkar in mer eller mindre totalt fram till eftersommaren. Eftersom mycket vatten här silar igenom till underjordiskt avlopp blir det aldrig fråga om insaltning utan om ett stort friskt vattenhål åt traktens djur. En frisk äng kring dammen med sina blommande vattenrunkler, olikt vanligt grekiskt lågland.

*Isoetes histrix* (22552), *Montia minor* (22551), *Ranunculus peltatus*, *Romulea bulbocodium*.

**Omalos, 1050 m, 35°21'N 23°54'E**

*Onosma erecta*, *Rhamnus alaternus* subsp. *lycopoides*, *Brachypodium retusum*.

**16 april**

Caroline Edelstam dök upp på matstället på kvällen den 15:e och talade mycket varmt om Spili-lokalen. "Det är ett måste att besöka den när man är på västra Kreta". Så efter viss övertalning bestämde Per att vi skulle köra till Spili. Och visst var det värt att köra dit. Här handlar det om små kullar av lös kalk, till synes enkla lokaler utan häftiga branter eller sumpmarker, men något av det finaste i Europa för en orkidéspecialist. Bara att klättra över bäcken till kullen och ängen norr om den. Vi fick vårt lystmäte på orkidéer väl tillgodosett. Och dessutom en tulpan till och en hel del annat. Här är inte uppräknat alla som vi såg, flera arter växte på flera ställen och vi vandrade spridda i terrängen en del av tiden. Dagen blev mycket lyckad, den avslutades med kafébesök i Spili. Här samlade vi inte, detta är en känd och väl dokumenterad lokal. Vi kunde bara känna oss som botaniska lyxturister för en dag.

**Väster vägen vid Spili, 750–780 m, 35°12'N 24°33'E**

*Smyrnum perfoliatum* subsp. *rotundifolium*, *Leontodon tuberosus*, *Anthyllis vulneraria* subsp. *rubriflora*, *Hippocrepis biflora*, *Lathyrus cicera*, *Onobrychis aequidentata*, *Trifolium physodes*, *T. uniflorum*, *Vicia bithynica*, *Anemone hortensis* subsp. *heldreichii*, *Asterolinon linum-stellatum*, *Cynoglossum columnae*, *Bellardia trixago*, *Linaria pelisseriana*, *Myosotis ramosissima*, *Onosma graeca*, *Phlomis cretica*, *Valerianella discoidea*, *Asphodeline lutea*, *Gagea graeca*, *Iris unguicularis*, *Muscari comosa*, *Aceras anthropophorum*, *Anacamptis pyramidalis*, *Barlia robertiana*, *Ophrys cretica*, *O. episkopalis*, *O. fusca*, *O. lutea* subsp. *murbeckii*, *O. scolopax*, *O. tenthredinifera*, *Orchis anatolica*, *O. boryi*, *O. italica*, *O. laxiflora*, *O. papilionacea*, *O. pauciflora*, *O. tridentata*, *Serapias lingua*, *S. parviflora*, *Tulipa doerfleri*, *Schoenus nigricans*.

**17 april**

Den dagen körde vi mot Sfakia och trevliga lokaler därtill. Nu visade det sig att vägen var under ombyggnad sista biten med trafiksvårighet följt av totalstopp. Upp på en runda över berget i öster i stället då, och så ned mot kusten via en liten och något krokig och brant väg. En eloge till våra chaufförer som klarade nedfärden galant!



Figur 5. Theriso gorge. Foto Alf Porenus.

Väl nere hamnade vi vid en inte alldeles botaniskt ointressant plats och högg in på vad som bjöds, ganska varierad bild av Kretas sydkust med två anhalter, först en ren sandstrand.

**Ca 8 km O Chora Sfakion, V om Frangokastelli, strandområde, 0–2 m, 35°11'N 24°13'E**

*Daucus involucratus*, *Lagoecia cuminoides*, *Lotus halophilus*, *Medicago marina*, *Polycarpon tetraphyllum*, *Silene colorata*, *Malva cretica*, *Alkanna sieberi* rar endem, *Echium parviflorum*, *Marrubium vulgare*, *Nigella damascena*, *Plantago bellardii*, *Thymelaea hirsuta*, *Bellevalia dubia*, *Briza maxima*, *Lagurus ovatus*, *Juncus heldreichianus*.

Så en bit österut till en vacker halvgammal ruin minnande om en fransk bas på Kreta.

**Vid Frangokastelli-ruinen, 35°10'N 24°14'E**

*Bellis annua*, *Astragalus hamosus*, *Salvia verbenaca*, *Valantia hispida*, *Hyoscyamus albus*, *Arum concinatum*, *Gynandriris monophylla*, *Rostraria cristata*.

**SV om Frangokastelli-ruinen, våtmarken, 35°10'N 24°14'E**

*Leontodon tuberosus* (22555), *Medicago littoralis*, *M. truncatula*, *Trifolium resupinatum*, *T. suffocatum*, *Centaurium tenuifolium* subsp. *tenuifolium*, *Calystegia sepium* subsp. *sepium*, *Euphorbia paralias*, *Lythrum junceum*, *Plantago commutata*, *Catapodium rigidum*, *Juncus bufonius*, *J. heldreichianus* (22554), *J. hybridus* (22553), *Lolium perenne*.

Nu tänkte vi oss ogärna att återvända hem via samma knepiga väg och styrde i stället kosan en bit österut till en annan väg norrut. Och förstås ett litet växtstopp vid en halvfuktig slänt före fikadito.

**Öster om Ano Rodakino, ca 10 km O Chora Sfakion, 200 m, 35°11'N 24°18'E**

*Cheilanthes* sp., *Orlaya daucoides*, *Torilis purpurea*, *Tolpis barbata*, *Tyrimnus leucographus*, *Lupinus pilosus*, *Petrorhagia dubia*, *Cynoglossum columnae*, *Knautia integrifolia*, *Rumex pulcher*, *Scutellaria sieberi* (rar endem), *Cyperus badius*, *Hordeum bulbosum*, *H. spontaneum*.

**18 april**

Nu skulle vi förgylla avslutningsdagen med att titta på en av Kretas berömda raviner, endemernas hemvist. Men inte någon av de väldiga och strapatsiga utan en fuskravin med väg passande oss spattingar. Vi började i lummig vegetation norr om själva ravinen:

**Ca 10 km S Chania, norra delen av Theriso gorge, Perivolia, 100 m, 35°27'N 23°59'E**

*Securigera parviflora*, *Trifolium stellatum*, *Alkanna sieberi*, *Cistus creticus*, *C. salvifolius*, *Cytinus hypocistis* subsp. *hypocistis*, *Fumana arabica*, *Hypericum empetrifolium*, *Lavandula stoechas*, *Osyris alba* (22558), *Bromus diandrus* (22556), *Bromus madriensis* (22557), *Dracunculus vulgaris*, *Piptatherum caeruleascens*, *Tamus communis*.

**Ca 10 km S Chania, Theriso gorge, 200 m, 35°26'N 23°59'E**

Här och på de följande två stoppen kunde vi promenera på bekväm väg längs klippväggarna i den vackra klyftan. För trakten typiska klippväxter var *Ptilostemon chamaepeuce*, *Brassica cretica*, *Ebenus cretica*, *Galium fruticosum*, *Petromarula pinnata*, *Securigera (Coronilla) globosa*, och det förvedade endemiska kungsljuset *Verbascum arcturus*, som i klippväggarna fick finna sig i sällskap av mera allmänna perenner som *Euphorbia dendroides*, *Phillyrea latifolia*, *Pistacia terebinthus*, *Quercus ilex*. Vid klippkanter och i botten kunde vi notera *Scaligeria napiformis*, *Trifolium grandiflorum*, *Centhranthus calcitrapa*, *Convolvulus siculus*, *Ranunculus creticus*, *Stachys spinulosa*, *Symphytum creticum*, *Melica minuta*, *Stipa bromoides*.

**Theriso gorge, 280 m, 35°26'N 23°59'E**

*Cionura erecta*, *Scariola (Lactuca) acanthifolia*.

**Theriso gorge, 450 m, 35°25'N 23°59'E**

*Delphinium staphisagria*, *Staelhelia petiolata*.

Sedan kom vi in i ett torrområde som bara avbröts av några fuktade slänter.

**Mellan Theriso och Zourva, 600 m, 35°23'N 23°58'E**

*Lysimachia serpyllifolia*, endemisk släkting till vår *L. nemorum*.

**Zourva**

*Ranunculus asiaticus* och den vackra busken *Styrax officinalis*.

**Ca 12 km SSV om Chania, nära Meskla, 350 m, 35°23'N 23°57'E**

*Valerianella turgida* (22559).

## Exkursion till Småland den 24 maj 2008

Tio deltagare, från fem olika landskap, var på plats vid Almundsryds kyrka denna soliga, vackra majmorgon. Efter omplacering i bilarna åkte vi till dagens första mål – Midingsbråte badplats vid sjön Miens sydvästra sida. Jan-Erik Hederås hälsade oss välkomna till Midingsbygden och berättade att Mien, som är Kronoberg läns djupaste sjö med ett maximalt djup på 42 m, inte isläggs under milda vintrar. Sjön är nästan cirkelrund med en diameter på 5 km och anses av geologer antingen vara en instörtad vulkankrater från krittiden eller ett astroblem uppkommen vid ett meteoritnedslag för 120 miljoner år sedan. På stränderna är strandpryl *Plantago uniflora* och strandranunkel *Ranunculus reptans* vanliga, och i klarvattensjön finns stora mängder notblomster *Lobelia dortmanna*, styvt och vekt braxengräs *Isoetes lacustris* och *I. echinospora* samt även hårslinga *Myriophyllum alterniflorum* och klolånke *Callitriche hamulata*.

På en nyanlagd lekplats alldeles invid parkeringen hittades värtåtel *Aira praecox*, sandkrassing *Teesdalia nudicaulis* och spenslig ullört *Logfia minima*. Ingen av dessa tre arter hade hittats i just denna 5 × 5 km-ruta under inventeringen av Smålands flora. Virginiahägg *Prunus virginiana* hade förvildats i ett bryn. Inte bara kärlväxter noterades utan även fjällticka *Polyporus squamosus* och guldlockmossa *Homalothecium sericeum*, vilka växte på en gammal lönn invid vägen.

Nästa lokal var Gäddeviksås utmed Mieån och här var det svårt att inte trampa på backmåran *Galium suecicum* när vi steg ur bilarna. Denna lilla måra, som har en välavgränsad utbredning i nordöstra Skåne, västra Blekinge och delar av södra Småland, är allmän här i Midingsbygden, nästan mitt i sitt utbredningsområdet. Nässelklocka *Campanula trachelium*, avenbok *Carpinus betulus* och ett förvildat bestånd av fänrikshjärta *Dicentra formosa* fann vi utmed vägen.

På en spång utan räcke balanserade vi över Mieån. I kärret utmed ån fanns ett bestånd med ag *Cladium mariscus* men några exemplar växte i rinnande vatten, vilket är ovanligt. Detta fynd, i nutid det enda av arten i Kronobergs län, ansluter till ett utbredningsområde i Blekinge. Dybladbra *Utricularia intermedia*

noterades liksom en svamp – klubbmurkling *Mitrulea paludosa* som också växte i det blöta kärret. Erik Ljungstrand visade att vattenklöver *Menyanthes trifoliata* har både longistyla och brevistyla blommor (stiften längre resp. kortare än ståndarna).

På en skogslokal i Midingstorp blev vi föreslagna ryl *Chimaphila umbellata*. Rylen växte på ett mycket begränsat område men fanns i upp emot hundra exemplar.

Efter en vandring på några hundra meter kom vi till en fin, torr betesmark som låg på en höjdrygg. Här fanns stortimjan *Thymus pulegioides*, låsbråken *Botrychium lunaria*, vårstarr *Carex caryophyllea*, blåsuga *Ajuga pyramidalis*, knölsmörlomma *Ranunculus bulbosus*, sotmaskros *Taraxacum isophyllum* och knoppmaskros *T. brachyglossum* – maskrosorna var dock överblommade.

I utkanten av en stor naturtomt hittades ett förvildat bestånd av trolig fläcklungört *Pulmonaria officinalis*.

Därefter bar det av till Gröntebo där Jan-Erik och Gunilla har sitt sommarhus, vackert beläget vid Mien. Vi åt lunch i trädgården och



Figur 1. Ungersk syren, *Syringia josikaea*. Foto Charlotte Wigermo.



Figur 2. Skunkkalla *Lysichiton americanus*.  
Foto Charlotte Wigermo.

njöt av solen innan vi promenerade ner mot sjökanten till en slätterräng där spenört *Laserpitium latifolium* växte rikligt. I det öppna brynet intill fanns lundstarr *Carex montana*. Lite längre bort, i ett strandkärr vid sjön blev vi förevisade hartmansstarr *Carex hartmanii* och tuvad hundstarr *Carex nigra* var. *recta* alldeles nära vasskanten.

Efter ett litet rådslag enades vi om att stanna på ytterligare några lokaler på väg tillbaka mot Almundsryd. Första stopp blev strax utanför Gröntebo där det fanns ett stort bestånd av förvildad ungersk syren *Syringa josikaea*, som precis hade börjat blomma. På platsen hade tidigare funnits en gammal kvarn men nu kunde endast en husgrund skönjas.

I Södra Rimshult finns anmärkningsvärt långa och breda stenmurar. De uppfördes under 1870-talet efter svältåren 1868 och 1869, dels som ett slags nödhjälpsarbete, dels för att skapa åkrar för att lindra svälten. Vi tittade på mongoliskt fetblad *Hylotelephium ewersii*,

kaukasiskt fetblad *Phedimus spurius*, mattbräcka *Saxifraga rosacea* och stor fetknopp *Sedum rupestre*, vilka hade kastats ut från en närbelägen trädgård och mer eller mindre förvildats på muren.

Ett Smålandsbesök utan att komma till en trolsk skogstjärn vore att beklaga, därav nästa stopp. Vid Skaklagyl sågs bland annat kallgräs *Scheuchzeria palustris*, alla tre siles hårsarterna – rundsiles hår *Drosera rotundifolia*, storsiles hår *D. anglica* och småsiles hår *D. intermedia* – dystarr *Carex limosa*, vitag *Rhynchospora alba* och skvattram *Rhododendron tomentosum*.

Tillbaka i Almundsryd, där vi parkerat några bilar, lämnade några av deltagarna exkursionen medan övriga fortsatte västerut mot Virestad.

I Linnefälle, vid en grävd damm, fanns en hel del ovanliga, kvarstående och förvildade växter såsom

bredbladig skvattram *Rhododendron groenlandicum* (spridd med rotskott på en yta av  $2 \times 1,5$  m), skunkkalla *Lysichiton americanus* (ca 75 exemplar, de flesta längs bäcken som avvattnar dammen), ormöga *Omphalodes verna*, hasselört *Asarum europaeum*, fänrikshjärta *Dicentra formosa*, praktbetonika *Stachys macrantha* och kamtjatkaros *Rosa xkamtschatica*.

Exkursionen avslutades i Slätthult nära Älmhult. Under senare år hade platsen förändrats och vuxit igen men efter mycket letande hittades till slut två exemplar av grustrav *Arabidopsis suecica* samt ett mindre bestånd av vägfräne *Rorippa xarmoracioides*.

Exkursionens deltagare var alla mycket nöjda och vi avslutade dagen med ett stort tack till Jan-Erik och Gunilla som visat oss några av sina smultronställen.

Exkursjonsledare:  
Jan-Erik och Gunilla Hederås



## Björnbärsexkursion i Falsterbotrakten 31 augusti



Figur 1. Vid Steffensvägens krök. Foto Göran Wendt.

En behändig grupp om 11 personer samlades denna söndagsmorgon på parkeringen vid Skånörs ljung för att under ledning av Alf Oredsson (mest) och undertecknad studera Nässets olika björnbär. Vi värmdes upp oss med att se på arterna vid samlingsplatsen. Här fanns sötbjörnbär *Rubus plicatus* och raspbjörnbär *R. radula*. Alf delade ut volym 139:2 (2006) av Botaniska Notiser till deltagare som inte redan hade tidskriften. I densamma presenteras "Falsterbohalvöns björnbär", en artikel av Alf med kartor för samtliga björnbär som vi skulle få kontakt med.

Innan vi hunnit till nästa område försvann en av bilarna i en rondell genom att följa fel silverfärgad bil. Med hjälp av den förnämliga vägbeskrivningen, som deltagarna fått vid starten, avhjälpes dock missödet snabbt. Från parkeringen leddes vi bland annat via Herr Alfs väg – den heter faktiskt så – till en stig nära strandängarna i nordvästra Falsterbo. I buskridåer och tomtgränser stod de odlade och numera rikligt spridda arterna flickbjörnbär *R. lacinatus* och armeniskt björnbär *R. armeniacus* som lät sig väl smakas. Vi fick också möjlighet att repetera de två första arterna. Hittills hade det gått utan större problem och vi klarade även att ta in rundbladsbjörnbär

*R. vestitus*, den rosablommande formen, vilken fanns i stora mängder längs skogsbrynet. En deltagare lyckades även finna några blommor trots det sena datumet. På vägen tillbaka till bilarna studerade vi ett litet bestånd av ett krypbjörnbär, hasselbjörnbär *R. wahlbergii*, i en vägkant. Vi fick lära oss att krypbjörnbären (sektionen *Corylifolii*) kan skiljas från de äkta björnbären (sektionen *Rubus*) bland annat genom att ha bredare stipler samt att småbladen ofta har korta skaft vilket medför att de överlappar varandra.

Nästa anhalt var Ljunghusen där vi såg det andra av Skånes två vanligaste krypbjörnbär, spetsbjörnbär *R. gothicus*, samt klobjörnbär *R. lindebergii*. En bit västerut undersökte vi hallon *R. ideaeus*, blåhallon *R. caesius* samt hybriderna dem emellan. Det visade sig vara svårt att leta upp någon tydlig blåhallon då det mesta var hybriderna. Nu blev det dags för efterlängtat fika, vilket intogs i kanten av Skånörs ljung i strålände sol bland klockljud och dito gentiana. Rikligt med sparvhökar syntes ta höjd för att därefter lämna Skåne.

Nu var det dags för de ovanligare arterna och vi åkte österut till Fågelvägen och fick en lektion i hur vi skulle inse, att buskarna vi stod och beundrade, var det mycket ovan-



Figur 2. Herr Alf vid Herr Alfs väg. Foto Göran Wendt.

liga kilbjörnbäret *R. silvaticus*. I Sverige finns det endast här i Ljunghusen med två mindre bestånd. En husägare i närheten deltog också intresserat och lovade att se till att buskarna inte decimerades i onödan. Alf tyckte att bladen var vackra; men för en närmare beskrivning kan man konsultera Botaniska Notiser för 2004 (vol. 137:2, "Två nya björnbär på Falsterbohalvön"), där Alf beskriver arten. Vi

kunde med lupp konstatera att dess ståndarknappar var håriga.

Vi förflyttade oss till Höllviken på andra sidan om Falsterbokanalen, parkerade vid Scoutgården där vi åt armeniska björnbär samt gjorde en vandring i stugbebyggelsen. Engelskt björnbär *R. echinatus* växte på flera ställen. Björnbäret är i Norden endast funnet på Falsterbohalvön och vid Höör. Arten var lite mindre svår att känna igen då den har skarpt dubbeltandade småblad. Inte heller detta björnbär finns med i *Den nya nordiska floran* utan man får konsultera Svensk Botanisk Tidskrift för 2004 (vol 98:3–4), där Alf beskriver både denna art och den följande, som växte i närheten. Vid Steffensvägens krök fick vi stifta bekantskap med skuggbjörnbär *R. sciocariss*, som även den är funnen vid Höör på samma lokal som ovanstående. Dessa buskar råkade Erik Ljungstrand passera 1996. Han kände dock inte igen arten, utan visade buskarna för Alf och mig några år senare. Detta blev upprinnelsen till Alfs cykelburna undersökning av björnbären på Falsterbohalvön och alltså även till dagens exkursion.

Nu till östra kanten av Höllviken där vi gick en liten stig skyltad BJÖRNBÄRSSTIGEN. Här växte luddbjörnbär *R. insularis* samt en buske med stora blomställningar men mycket dålig fruktsättning, vilket tydde på att det kunde vara en korsning och eventuellt då mellan armeniskt björnbär och klobbjörnbär. Efter en kort bilfärd var vi vid slutmålet och kunde studera blomsterbjörnbär *R. polyanthemus* med långa, smala fruktklasar. Här växte också ett svårtolkat krypbjörnbär som Anfred Pedersen en gång ansåg skulle kunna vara slesvigsbjörnbär *R. slesvicensis*. Bestämningen känns inte 100-procentigt komfortabel, men det finns ännu inte något bättre förslag. Nu behövdes det en kaffepaus innan vi tog itu med den inte helt enkla uppgiften att under Alfs ledning sortera upp de avklippta beläggen från samtliga björnbär och sätta namn på dem. Redan innan försvann dock en av bilarna i hög fart eftersom en svart stork hade rapporterats vid Falsterbo. Alf tackades för en väl genomförd exkursion bland svåra buskar.

Referat: Göran Wendt.

## Exkursion till Kungsmarken 4 juni 2008

Kungsmarkens naturreservat mellan Lund och Södra Sandby är ett större ängsområde med såväl slätter- som betesmarker på kalkrik morän. Området har en mycket artrik flora; omkring 400 kärlväxarter har noterats genom åren, flera av dem rödlistade. Kungsmarken genomflytes av en bäck, som redan på tidig medeltid dämades så att den bildade Glomsjön. Det unika med området är att den ursprungliga floran är någorlunda intakt, bortsett från den del av området som sedan 1926 anlagts som golfbana. Markhistoriskt finns spår av åkrar från såväl järnålder som medeltid och av ängs- och betesmarker, ännu orörda av plog sedan tidig medeltid. Då anlades en biskopsborg, vars resterande jordvall kan återfinnas nordväst om sjön. ”Ett fönster mot forntiden” säger exkursionsledaren Gösta Regnéll, som är en av dem som under årens lopp inventerat Kungsmarken.

Vi är 16 personer som denna försommarskväll drar oss upp i den sydvästvända sluttningen mot bäcken, som är den artrikaste delen av naturreservatet. Golfbanor löper såväl ovanför som nedanför slänten. Övre delen av slänten har invaderats av maskrosor *Taraxacum* spp. och hundkäs *Anthriscus sylvestris*, vilket antyder oönskad kvävepåverkan. Vi stöter omedelbart på några torrängsväxter: ängshavre *Helictotrichon pratense*, blodnäva *Geranium sanguineum*, brudbröd *Filipendula vulgaris* och klasefibbla *Crepis premorsa*, men även några som kräver lite friskare mark, såsom gullviva *Primula veris*, sommarfibbla *Leontodon hispidus*, svinrot *Scorzonera humilis* och loppstarr *Carex pulicaris*. Vi passerar stolparna, där humlesugan *Stachys officinalis* är utplanterad och går upp till dess ursprungliga växtplats. Bland det ymniga älggräset *Filipendula ulmaria* finner vi några bladrossetter med de grovt naggade bladen, men det skall dröja ännu en dryg månad innan humlesugan går upp i blom. Här finns också växtplatsen för rosenlök *Allium carinatum*, som också dröjer till mitten av juli med att blomma.

Vi fortsätter bort över slänten och noterar en hel del gräs- och starrarter: darrgräs *Briza media*, kamäxing *Cynosurus cristatus*, blekstarr *Carex pallescens*, ängsstarr *C. hostiana*, hirstarr *C. panicea*, slankstarr *C. flacca*, piller-

starr *C. pilulifera* och hartmansstarr *C. hartmanii*. Borsttistel, alias brudborste *Cirsium helenoides*, har börjat skjuta upp sin stjälk och är lätt igenkännlig på de ljusst filthåriga bladundersidorna. Krissla *Inula salicina* förekommer i stora bestånd, ännu inte i blom. Vi passerar förbi växtplatsen för Adam och Eva *Dactylorhiza latifolia*. Denna orkidé har under de senaste decennierna konstant minskat i antal och de senaste åren endast förekommit i enstaka exemplar. I år kom ingen stjälk upp, möjligen kan den torra våren ha bidragit till detta.

Även utvecklingen för de mera vanliga orkidéerna i denna slänt, Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* och göknycklar *Orchis morio*, är oroväckande. Så här i början av juni är de helt överblommade, men bestånden har successivt minskat och till och med försvunnit från vissa ytor. Frågan är vad som kommer att hända



Figur 1. Brudsporre *Gymnadenia conopsea* på Kungsmarken. Foto Alf Porenus



Figur 2. Kungsmarken med invasion av maskrosor *Taraxacum* spp. Foto Alf Porenius.

med krutbrännaren *Orchis ustulata*. Även den har de senaste åren endast förekommit i enstaka exemplar. I Skåne blommar den inte förrän runt midsommar, så det är för tidigt att leta på växtplatsen under denna exkursion. Blev manne 2007 sista året som Adam och Eva och krutbrännare kunde ses på Kungsmarken?

Nästa växt som påkallar uppmärksamhet är smalbladig lungört *Pulmonaria angustifolia*. Den blommade som bäst med ca 50 stjätkar i början av maj, så här års får vi nöja oss med att leta efter bladrossetter. Vi finner de nu rätt stora lansettlika och mjukhåriga rosettbladen framför allt runt ett antal stenar i slänten. I närheten hittar vi också rödkämpar *Plantago media*, vildlin *Linum catharticum*, stallört *Ononis spinosa* ssp. *arvensis* och ängsskära *Serratula tinctoria*, den senare som bladrossetter, eftersom den inte blommar förrän en bit in i juli–augusti. Vi funderar över hur framtiden för denna art kan se ut med tanke på att ängen slås genom golfklubbens försorg redan i början av juli.

Det är en vacker försommarksväll och det är åtskilliga aktiva golfare på banan, men vi lyckas korsa bana 12 utan att träffas av bollar och kommer upp på den del som gränsar till

den s.k. Kungsängen, den del som under medeltiden var ängsmark, men idag är betesmark. Vi håller oss på den säkra sidan av stängslet och noterar ängsvädd *Succisa pratensis*, brudsporre *Gymnadenia conopsea* och återigen svinrot *Scorzonera humilis* och mitt i denna mer krävande växtlighet stagg *Nardus stricta*, som vanligen återfinns på magrare mark.

Som avslutning letar vi bland de stora bestånden av smörblommor *Ranunculus acris* ssp. *acris* efter backsmörblomma *Ranunculus polyanthemos* ssp. *polyanthemos*. Bort mot stättan intill de betande korna står några stjätkar med glänsande gula blommor, som är något större än de hos smörblomma. Vi kollar de smalflikiga basala bladen och att stjälken har utstående hår.

Nöjda med kvällens utbud av det som fanns att se i "fönstret mot forntiden" inställer sig lätt frågan: med tanke på allt från uttorkning och kvävededfall till skötsel av nuvarande ängsmark och betestryck, vad kommer att visa sig i "fönstret mot framtiden"?

Referent: Alf Porenius.

P.S. Krutbrännaren kom inte upp i år.

## VÅREN – HÖSTEN 2009

### Program för Lunds Botaniska Förening

Välkommen till ett nytt år med Lunds Botaniska Förening. Vi hoppas årets föredrag och exkursioner ska bjuda på många fina stunder och trevliga sammanträffanden.

#### **Buksvampsekologi på sandstället**

Sven-Åke Hanson visar bilder och föreläser om rödlistade buksvampar på den skånska sandstället. Under två års tid har Sven-Åke undersökt buksvamparnas ekologi, som för övrigt är dåligt känd, och han berättar nu om sina spännande resultat.

Sven-Åke är aktiv i Skånes Mykologiska Förening Puggehatten och en drivande kraft inom inventeringen av Skånes svampar, inte minst på den östskånska sandstället.

*Tid:* Fredag 27 februari kl. 19.00.

*Plats:* Kulturanatomen, Biskopsgatan 7, Lund.

Du är även välkommen till eftersits på Botaniska Museet, Östra Vallgatan 18. Anmälan till eftersitsen sker senast onsdag i samma vecka till Per Lassen, tel. 046-222 89 77, e-post: per.lassen@botmus.lu.se

#### **Mossor vid Jordberga**

Exkursion med Linda Birkedal till en av Projekt Skånes Mossors inventeringsrutor (1C9j) i närheten av Jordberga. Ett ypperligt tillfälle att fördjupa sina kunskaper om mossor och samtidigt bidra till inventeringen av Skånes mossor.

Förutom att vara styrelseledamot i LBF och aktiv inom projekt Skånes Mossor är Linda Birkedal ordförande i Lunds Naturskyddsförening.

*Tid:* Lördag 28 mars kl. 10.00.

*Plats:* Samling kl. 10.00 vid Jordberga f.d. sockerbruk, sydväst om Anderslöv. Samäkning sker från norra P-platsen i Botan med samling kl 09.00.

*Kontaktperson:* Linda Birkedal, tel. 0705-30 36 86, e-post: linda.birkedal@snf.se

#### **Askskottsjuka och andra trädkrämpor Föreningens årsmöte**

Kvällen börjar med årsmötesförhandlingar och revision. Direkt efter årsmötet blir det föredrag av Bengt Nihlgård om gamla och nya sjukdomar i våra skånska trädbestånd. Almsjukan är kanske välbekant men hur är det egentligen med askskottsjukan och andra farsoter som drabbar våra skogsträd?

Bengt Nihlgård är professor emeritus i växtekologi vid Lunds universitet. Han har lång erfarenhet av forskning kring skador som påverkar trädens ekologi.

*Tid:* Fredag 3 april kl. 19.00.

*Plats:* Kulturanatomen, Biskopsgatan 7, Lund.

Du är även välkommen till eftersits på Botaniska Museet, Östra Vallgatan 18. Anmälan till eftersitsen sker senast onsdag i samma vecka till Per Lassen, tel. 046-222 89 77, e-post: per.lassen@botmus.lu.se.

## Mossor vid Boarps hed (I)

Exkursion med Nils Cronberg till en av Projekt Skånes Mossors inventeringsrutor (3D0e) vid Boarps hed. Ännu ett tillfälle att fördjupa sina kunskaper om mossor och samtidigt bidra till inventeringen av Skånes mossor.

Förutom att vara ledamot av projektledningsgruppen för projekt Skånes Mossor är Nils Cronberg lektor i kryptogambotani vid Lunds universitet och är en stor kännare av mossor och alger, inte minst vitmossor.

*Tid*: Söndag 19 april kl. 10.00.

*Plats*: Samling kl. 10.00 vid Boarps hed väster om Linderöd. Tag västerut vid skylten ”Boarp 2” längs E22 mellan Hörby och Linderöd och följ därefter reservatsskyltarna. Samåkning sker från norra P-platsen i Botan med samling kl. 09.00.

*Kontaktperson*: Nils Cronberg, tel. 070-369 10 63, e-post: nils.cronberg@ekol.lu.se

## Möt våren i Trollehallar

Exkursion med Kjell Georgsson till bäckravinen vid Trollehallar där vi njuter av våren och botaniserar längs Trollebäcken. Vi kommer även att förevisas några sällsynta mossor som upptäcktes här under Projekt Skånes Mossors inventeringsläger 2008. Förhoppningsvis kan även artlistan från inventeringen kompletteras med nya fynd.

Kjell Georgsson är aktiv inom Hallands Botaniska förening med ett stort kunnande om både mossor och kärlväxter.

*Tid*: Lördag 9 maj kl. 10.00.

*Plats*: Samling kl. 10.00 vid Tåssjö kyrka. Samåkning sker från norra P-platsen i Botan med samling kl. 08.30.

*Kontaktperson*: Nils-Otto Nilsson, tel. 0703-82 50 04.

## Blomsterprakt på Åraslövs mosse

Exkursion med Lars Åkerman till Åraslövs mosse, där inte mindre än tretton orkidéarter har påträffats. Vi botaniserar bland rikkärrets orkidéer och många andra arter och lär oss om kärrets skötsel och arternas ekologi.

Lars Åkerman är biologilärare i Hässleholm och håller i Floragruppen i Göingebygdens Biologiska Förening.

*Tid*: Lördag 13 juni kl. 10.00.

*Plats*: Samling kl. 10.00 på parkeringsplatsen vid Skandiform, alldeles intill väg 21 vid Vinslöv. Samåkning sker från norra P-platsen i Botan med samling kl. 08.45.

*Kontaktperson*: Linda Birkedal, tel. 0705-30 36 86, e-post: linda.birkedal@snf.se.

## De vilda blommornas dag

Söndagen den 14 juni är det de vilda blommornas dag med blomstervandringar på många platser runt om i Skåne (och hela Norden). Information om vandringar i ditt närområde kommer i dagspressen och som bilaga till Botaniska Notiser under våren. Du kan även gå in på Svenska Botaniska Föreningens hemsida och hitta trevliga exkursionsmål för andra landskap i Sverige.

*Tid*: Söndag 14 juni.

*Plats*: Anslut dig till en lämplig exkursion.

### **Att restaurera sandstjäpp**

Exkursion till Kristianstadstraktens sandmarker med Pål-Axel Olsson. Vi förevisas försöksrutor i Lyngsjö och Everöd och får höra senaste nytt inom forskningen kring restaurering av sandstjäpp. Vi missar inte heller chansen att botanisera i sandstjäppens artrikedom.

Pål-Axel Olsson är lektor i växtekologi och systematik vid Lunds universitet och forskar kring de skånska sandmarkernas ekologi, mykorrhizasvampar och långsiktiga bevarande.

*Tid*: Lördag 27 juni kl. 10.00.

*Plats*: Samling kl. 10.00 vid Lyngsjö kyrka. Samåkning sker från norra P-platsen i Botan med samling kl. 08.45.

*Kontaktperson*: Nils-Otto Nilsson, tel. 0703-82 50 04.

### **Mossor vid Boarps hed (II)**

Exkursion med Torbjörn Tyler till inventeringsrutan 3D0e vid Boarps hed. Vi fortsätter att inventera mossor i rutan som påbörjades under våren. Dags att damma av sina mosskunskaper inför vintersäsongen. Exkursionen är fristående från vårexkursionen, så alla intresserade är välkomna.

Förutom att vara styrelseledamot i LBF och engagerad i flera av föreningens projekt är Torbjörn Tyler intendent vid Lunds Universitets Botaniska Museum..

*Tid*: Lördag 12 september kl. 10.00.

*Plats*: Samling kl. 10.00 vid Boarps hed väster om Linderöd. Tag västerut vid skylten "Boarp 2" längs E22 mellan Hörby och Linderöd och följ därefter reservatsskyltarna. Samåkning sker från norra P-platsen i Botan med samling kl 09.00.

*Kontaktperson*: Linda Birkedal, tel. 0705-30 36 86, e-post: linda.birkedal@snf.se

### **Det du inte visste om Oedogoniales**

Nils Cronberg visar bilder och berättar om en grupp fastsittande, trådformiga grönalger inom ordningen Oedogoniales (ringalger och bulbalger). Det är en grupp med ca 160 arter i Sverige som är ekologiskt viktiga men som devis fallit i glömska.

Förutom att vara ledamot av projektledningsgruppen för projekt Skånes Mossor är Nils Cronberg lektor i kryptogambotani vid Lunds universitet och är en stor kännare av mossor och alger.

*Tid*: Fredag 25 september kl. 19.00.

*Plats*: Kulturanatomen, Biskopsgatan 7, Lund.

Du är även välkommen till eftersits på Botaniska Museet, Östra Vallgatan 18. Anmälan till eftersitsen sker senast onsdag i samma vecka till Per Lassen, tel. 046-222 89 77, e-post: per.lassen@botmus.lu.se.

## Ledigförklarade stipendier

Härmed ledigförklaras ett eller flera stipendier ur:

1. Lunds Botaniska Förenings Jubileumsfond för resor i botaniskt syfte, företrädesvis inom vårt land eller något av de nordiska länderna, eller för bearbetning av materialet från sådana resor. Disponibelt belopp 34 000 kr.
2. Svante Murbecks Fond för botanisk forskning oavsett ämnesområde. Disponibelt belopp 19 000 kr.
3. Fonden för Gertrud Jönssons minne för yngre kvinnliga botanikstuderande vid Lunds Universitet. Sökande som ägnar sig åt nordvästra Skånes vegetation och flora äger företräde. Disponibelt belopp 13 000 kr.
4. Henning Weimarcks fond för floristiska eller taxonomiska undersökningar. Sökande, som ägnar sig åt problem inom Skånes Flora, äger företräde. Disponibelt belopp 40 000 kr.

Ansökan skall innehålla undersökningsplan, kostnadsberäkning samt meritförteckning. Om universitet, högskolor eller annan institution debiterar administrativa kostnader skall storleken av dessa framgå av ansökan. Ange om stipendium söks från andra anslagsgivare. Förnyat stipendium utdelas inte om tidigare stipendium inte redovisats inom föreskriven tid. Ansökan skall vara inkommen till föreningen senast den 10 mars 2009 under adress: Lunds Botaniska Förening, Botaniska Museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund. Glöm inte uppge såväl postadress som e-postadress.

Lund den 10 januari 2009

Lunds Botaniska Förening  
Styrelsen



## Floraväktarverksamheten

Det är hög tid att lämna in alla floraväktarrapporter från 2008! Dessa behöver vi få in snarast eller senast under februari månad. Rapporterna skickar du till Kjell-Arne Olsson, Evavägen 33, 296 32 Åhus, e-post: [kjell-arne.olsson@swipnet.se](mailto:kjell-arne.olsson@swipnet.se)

Under våren kommer rapporteringssystemet till ArtDatabanken att förändras och våra data om hotade växter att föras över till den nystartade floraväktardelen av Artportalen. För att kopplingen till alla som lämnat uppgifter under årens lopp ska bli rätt, bör alla floraväktare registrera sig som rapportörer i Artportalen. Därför vore det bra om du som inte redan är rapportör snarast gå in på [www.artportalen.se](http://www.artportalen.se), klicka vidare på "Rapportsystem för växter och svampar" och registrerar dig via "Bli rapportör". Om det är något du undrar kring detta kan du kontakta Kjell-Arne eller Margareta Edqvist som är nationell koordinatör för Floraväktarverksamheten i Sverige. Henne kan du nå på tel. 0380-196 29 eller e-post: [margareta.edqvist@telia.com](mailto:margareta.edqvist@telia.com)



## Fanø 2008

Richard Åkesson

*De foro manligen fjärran efter planteliv, klit och marsk  
gåvo arthungern föda  
De drogo väst till Daneland och Fanø*

Helgen den 7–10 augusti drog Skånes botanister, som traditionen bjuder, västerut till Danmark när arterna tryter hemma vid. På plats slöt även flera Göteborgare och Danskar upp. Totalt blev vi ett 25-tal.

De oceaniska förhållandena utmed Nordsjön och östra Atlanten bidrar i kombination med den sammanhängande kustlinjen från syd till norr, det salta havet, tidvattnet samt stormar och högvatten, till en speciell flora. Sverige befinner sig i dess ytterområde och med liknande förhållanden endast utmed västkusten och Skåne. Men med endast fem timmars bilkörning kan Jyllands västkust nås med ett flertal nya växtarter samtidigt som botanisten kan glädja sig åt hela landskap av nya naturtyper vars förekomst hemma är marginella. Av det skälet valde Lunds Botaniska Förening att i år besöka Fanø, en ö mitt i det danska Vadehavet.

### Vadehavet och tidvattnet

Nordsjön tillför Fanø stora mängder sand och dess västra sida växer årligen till med flera meter. Tidvattnet gör att enorma mängder vatten ständigt är i rörelse, detta i kombination med stormar och högvatten gör att ön ändrar utseende, eroderas och växer till, särskilt i norr vid havsrännan Grådyb, revet Søren Jessens Sand och Grønningen samt i söder vid Galge rev. Faktum är att hela ön enbart består av sand och inte är äldre än ca 10 000–14 000 år. Den östra sidan kännetecknas mer av lugna vatten med tillväxt av marsk och strandäng.

Vadehavet, där ön Fanø ligger i dess norra del vid Esbjerg, utgörs av ett stort, grunt och produktivt havsområde utmed Nordsjöns östra sida och sträcker sig från Frisiska öarna i Holland till Jylland i Danmark. Tidvatten är ju något som vi inte är så bekanta med i Sverige. Som mest kan vi märka av någon/några decimetrar på västkusten. Skillnaden mellan

ebb och flod är i den del av Vadehavet där vi var ca 1,6 meter men ökar ju längre västerut och söderut man kommer och når hela 12 meter i Bretagne. Det kan vara förenat med livsfara att gå ut på revlarna och sanden utan kompass och kunskap om tidvattnet och klockslag. Man måste iaktta störst försiktighet på de södra och norra delarna av ön där avståndet är stora. Den beryktade Nordsjödimmman kan rulla in på några minuter och minska sikten till några meter. I kombination med stora avstånd och ett flackt landskap ökar risken för att drunkna om man går i fel riktning.

### Fanø

Då ön är uppbyggd av sand så dominerar strand-, dyn-, och hedvegetation, varav den senare är särskilt fattig. Trots det har mer än 800 växtarter påträffats. De mellersta delarna av ön har tidigare planterats med olika arter av tall- och gran, men även till mindre del med ek och bok, som skydd mot sanddriften. Marken är idag endast marginellt odlad och då mestadels till vall eller bete, men är desto mer uppskattad av turister, särskilt av tyskar, vilket märks på tompriserna. Hela den västra sidan av ön är en milslång, flera hundra meter bred playa där man kan köra bil. Bebyggelse finns främst på öns södra och norra del med otaliga sommarhus och campingplatser.

Hur är det då med landskapets framtid och naturvården? Ön har idag ett visst skydd som naturreservat bortsett från byarna och dess närområden. Det pågår just nu diskussioner om att inrätta hela Vadehavet och dess övärld som nationalpark men vad det i realiteten innebär återstår att se. Det äldre trädlösa hedlandskapet har förändrats kraftigt av skyddsplanteringar med främst bergtall, skydd av klitter genom upphört bete och avbränning samt slutligen genom alla sommarhus som tycks ligga utslängda i dynerna lite varstans.

Med utebliven hävd växer ljunghedarna igen, förnan i gräsmarkerna tättnar och kärren kommer att domineras av vass och viden. De danska botanisterna påpekade särskilt att bladvassen expanderar, dels på grund av upphörd hävd men även genom ökat kvävenedfall.

Sedan 1800-talet finns det dessutom en särskild "Klitmyndighet" under Skov- och Naturstyrelsen som ansvarar för sandflyktsbekämpningen utifrån en "klitfredning". Bete, avbränning och avskogning har aktivt bekämpats i 100 år. Årligen företas det en "klitsyn" av den lokala skogsvårdsstyrelsen där åtgärder diskuteras och betalas av stat och kommun. Utanför denna fredningszon ansvarar varje markägare för egna insatserna mot sandflykt.

Aktiva åtgärder för att föryngra dyn- och hedlandskapet genom ökad rörlighet av sanden, vilket avseende dyner eftersträvas i naturvården idag, är svårt här. Avbränning av hedarna hade varit en effektiv åtgärd men försvåras inte minst av den utslängda fritidsbebyggelsen. Då öns hedar är ett resultat av hundratals års överutnyttjande är det, som sagt, lättare att skydda landskapet på pappret än att bibehålla det. Utan hävd ingen hed och att som idag enbart röja bort större bergtallar ger ingen effekt på sikt.

### Torsdagen den 7 augusti

Var och en tog sig själv till Fanø under dagen i tryckande värme med åskregnet lurande. Alla rastplatser var överfulla av dels turister och dels av getingar, men väl på plats samlades vi alla på Krogaarden klockan 18.00. Dessförinnan gjordes ett snabbt besök i småbåtshamnen där hela vattenytan är fylld med portlakmålla *Atriplex portulacoides*. Söder om hamnen täcks stranden kilometervis med engelskt marskgräs *Spartina anglica*. Naturligtvis tog vi även en runda i "byen". Under kvällen berättade Søren Vinding, boende på ön, om Fanø, dess flora och rent allmänt om ön. *Spartina* sp. har från början aktivt planterats in för att öka arealen bete, dvs. för att öka landarealen genom att binda mer av havsbotten.

### Fredagen den 8 augusti

Start skedde från Nordby strax före 09.00, men först fylldes förråden på. Fysikt styrkta



Figur 1. Klittkäringtand *Lotus pedunculatus* var. *villosus* bland dyner på Fanøs västkust.

Foto Lennart Segerbäck.

passerades därefter den kända badorten Fanø Vesterhavsbad med terrängkörning på playan söderut. Ungefär halvvägs började vi att botanisera på stranden och i de vita och grå dynerna utanför Pælebjerg. Flertalet arter som påträffades på stranden återfanns på kommande lokaliteter och omnämns där. Däremot påträffades, några tiotal meter in bland dynerna, klitgetväppling *Anthyllis vulneraria* ssp. *vulneraria* var. *langei* och kvastglim *Silene otites*. I en större dysänka bildade sandvide *Salix repens* var. *argentea* och kråkbär *Empetrum nigrum* stora sammanhängande mattor och buskage. I sänkans kant, intill videt, blommande sandpyrola *Pyrola rotundifolia* ssp. *maritima*, klittkäringtand *Lotus pedunculatus* var. *villosus* och vanlig ögontröst *Euphrasia stricta* var. *brevipila* fint och de förstnämnda fotograferades flitigt.

Därefter körde vi vidare till västsidans sydligaste del två till tre kilometer väster om Sønderho samhälle. Uppdraget här var att finna engelsk trampört *Polygonum raii* ssp. *raii* men vi gick alla bet och det skulle ha tagit dagar att söka igenom hela denna milslånga strand. Dynbildande gräs var mestadels hybrider mellan kvickrot *Elytrigia repens*, strandkvickrot *E. juncea* och styv kvickrot *E. atherica* (vilka även fanns i artrena bestånd), strandråg *Leymus arenarius*, sandrör *Ammophila arenaria*, berggrör *Calamagrostis epigejos* och östersjörör,



Figur 2. Hedlandskap mitt på Fanö. Här växer rikligt med myggblomster *Hamarbya paludosa*.  
Foto Lennart Segerbäck.

hybriden mellan de två sistnämnda. Övre delen av stranden mot dynerna var till stor del uppbyggd av musselskal – särskilt rakknivmussla *Ensis ensis* men även sandmussla *Mya arenaria* och hjärtmussla *Cardium edule*. Övriga arter som bör nämnas är saltarv *Honckeyna peploides*, gulklämpar *Plantago maritima*, småbladig strandvial *Lathyrus japonicus* ssp. *maritimus* var. *acutifolius*, åkermolke *Sonchus arvensis*, krypven *Agrostis stolonifera*, flockfibbla *Hieracium umbellatum* samt vardera ett exemplar av strandvallmo *Glaucium flavum* och martorn *Eryngium maritimum*. Av martorn borde det ha funnits åtskilligt mer utmed stranden men tydligen är omrörningen i sanden och skalresterna för liten. Mellan de strandnära dynerna och heden österut sträcker sig i nord-sydlig riktning ett stort av vass och viden igenväxande strandkärr med bland annat klittkäringtand, gråvide *Salix cinerea*, sandvide, gökblomster *Lychnis flos-cuculi*, vattenmynta *Mentha aquatica*, överblommad kärrknipprot *Epipactis palustris*, spikblad *Hydrocotyle vulgaris*, snårvinda *Calystegia sepium* ssp. *sepium*, vass *Phragmites australis*, havtorn *Hippophaë rhamnoides*, strätta *Angelica sylvestris* och slätterblomma *Parnassia palustris*.

Från stranden körde vi en kort sträcka upp till vägen mot Sönderho där vi också parkerade för lunch. Nyssnämnda strandkärr besöktes nu från landsidan. Närmast vägen och någon kilometer norrut hade man fått igång bete med nötkreatur. Resultatet är gott och artrikedomen var stor. Inne i de obetade delarna fanns i princip enbart högvuxen vass och gråvide. Däremot hade naturvårdarna svårigheter att få med sig ”Klitmyndigheten” på utökat bete av kärret trots att det inte alls berör själva dynerna – så konserverad är inställningen och rädslan för sanddrift. Av arter som noterades i de betade delarna av fuktängen och kärret bör nämnas ängsruta *Thalictrum flavum*, svärds-lilja *Iris pseudacorus*, vattenmynta, ältranunkel *Ranunculus flammula*, kärrspira *Pedicularis palustris*, gökblomster, bäckmärke *Berula erecta*, svarttåg *Juncus anceps*, vattenskräppa *Rumex hydrolapathum*, stor igelknopp *Sparganium erectum*, frossört *Scutellaria galericulata*, dyblad *Hydrocharis morsus-ranae*, vattenmärke *Sium latifolium*, bäcknate *Potamogeton polygonifolius*, kärrdunört *Epilobium palustre* och svalting *Alisma plantago-aquatica*.

Efteråt följde vi en markväg öster om nämnda kärr till ett grånande landskap av äldre dynner med ris- och hedvegetation. I körpären såg

vi dvärglin *Radiola linoides*, spikblad, agnssäv *Eleocharis uniglumis*, bortsttåg *Juncus squarrosus*, svarttåg *J. anceps*, löktåg *J. bulbosus*, klockkljung, blåtåtel *Molinia caerulea*, småsileshår *Drosera intermedia*, stagg *Nardus stricta* och sumpnoppa *Gnaphalium uliginosum*. Intressantast var de vinteröversvämmade dynsänkorna med ovanligheter som strandlummer *Lycopodiella inundata*, småsileshår, myggblomster *Hammarbya paludosa* (tror det var totalt åtta blommande), klittstarr *Carex trinervis*, som annars mestadels var uppblandad med hundstarr *Carex nigra*, samt ett exemplar av hedsafsa *Osmunda regalis* ssp. *hibernica* ined.

Nu lämnade vi öns västsida och körde till en marsk och strandäng, vid namn Hønen, öster om Sønderho på öns sydostligaste del. Den betade strandängen täcktes av miljoner marrisplantor *Limonium vulgare* som tyvärr precis var överblommade. Utöver detta fanns hektarvis med strandmalört *Seriphidium maritimum* ssp. *maritimum* samt på gyttna längre ut mot revet portlakmålla, styv glasört *Salicornia dolichostachya* ssp. *strictissima*, strandaster, revigt saltgräs *Puccinellia maritima*, engelskt marskgräs *Spartina anglica* och på en sandbank hybridmarskgräs *S. ×townsendii*. Ute på sandreveln växte ett exemplar av sandmålla och i övrigt bl. a. sodaört *Salsola kali*, strandkvikrot, trampört *Polygonum* sp. Detta område är ett bra exempel på ett landskap med arter som vi hemma enbart har marginellt av och som gladda oss alla.

Kvällen närmade sig nu och medgav enbart några få korta stopp till. Vi fortsatte nu norrut på östra sidan av ön och i en mindre fuktsvacka på en igenväxande hed med klockkljung *Erica tetralix* sågs ett tiotal blommande exemplar av klockgentiana *Gentiana pneumonanthe* och överblommad myrlilja *Narthecium ossifragum* samt i övrigt blåtåtel, ängsvädd *Succisa pratensis*, odon *Vaccinium uliginosum* och hedsäv *Trichophorum cespitosum* ssp. *germanicum*. På en närbelägen markväg noterades ett mindre exemplar av nålginst *Genista anglica* i blom. Längre fram, inne i lövslyet, fanns ett mindre fattigkärr med strandlummer, rundsileshår *Drosera rotundifolia*, bortsttåg, löktåg, myrlilja, spikblad, blodrot *Potentilla erecta*, amerikanskt tranbär *Vaccinium macrocarpum*, stjärnstarr *Carex echinata*, tranbär *Vaccinium*

*oxycoccus*, trådtåg *Juncus filiformis*, svarttåg och odon.

Som sista lokal besöktes en vägkant direkt till vänster vid infarten till en lekplats i skogen. Hedjohannesört *Hypericum pulchrum* fanns i ett mindre bestånd. Bladen är små och hjärtlika. Undertill är de grågröna med ljusa glandelprickar. Tyvärr var den överblommad men vi kunde se att fodret hade kortskaftade svarta glandler längs kanterna. När den blommar har hedjohannesört intensivt gula kronblad, som undertill är rödaktiga med svarta glandelpunkter längs kanterna.

### Lördagen den 9 augusti

Nästa dagsetapp gjordes till Grønningen i norr [namnet betyder dynsänka eller igenväxt del av havet] med strandäng och saltskonor långt bort mot horisonten. Bakom oss dominerade det gråa dynlandskapet som nästan liknar vår fjällvärld eller hedarna i Skottland. Området var stort och vi utsattes för regn och blåst. Dessutom skulle vi över en kanal där borstnate *Potamogeton pectinatus*, axslinga *Myriophyllum spicatum*, blåsäv *Schoenoplectus tabernaemontani*, havssäv *S. maritimus* och andmat *Lemna minor* noterades. På strandängen växte strandkrypa *Gaux maritima*, trift *Armeria maritima*, gåsört *Argentina anserina*, strandnål *Bupleurum tenuissimum*, ormax *Parapholis strigosa*, gulkämpar, puktörne *Ononis spinosa* ssp. *maritima*, rödtoppa *Odontites vulgaris*, salttåg *Juncus gerardii*, stubbtåg *J. compressus*, havssälting *Triglochin maritima*, marrisp och busktörne *Ononis spinosa* ssp. *spinosa*. I saltskonorna närmast havet såg vi saltmålla *Atriplex pedunculata*, glasört *Salicornia europea* och havsnarv *Spergularia media*. På sand i sänkor intill havet träffade vi på långaxig glasört *Salicornia dolichostachya* ssp. *dolichostachya* med många och i 45 graders vinkel utbredda sidogrenar. Utmed stranden fanns det rikligt med valthornssnäcka. Därefter tog vi oss tillbaka till parkeringen vid vindkraftsparken. I en intilliggande uttorkad dynsänka fanns det rikligt med kärrkrokmosa *Warnstorfia exannulata*.

I de centrala och skogsplanterade delarna av ön, vid "Plantørbolig", eftersökte vi skaftlänke *Callitriche brutia* i en torr kanal, och som alla kan förstå, utan resultat. Sommarens



Figur 3. Klittstarr *Carex trinervis* på sandig hed mitt på Fanø. Foto Lennart Segerbäck.

torka hade sänkt grundvattnet rejält. Men i kanalens kanter sågs enstaka kambräken *Blechnum spicant* och bergbräken *Oreopteris limbosperma*, den senare ny för ön.

Strax nordost om skogen ligger halvön Halen. På väg dit stannade vi till vid betesmarken Skideneng med ett för oss enormt bestånd av vattenstånds *Senecio aquaticus*. I kustbandet längst ute på halvön rådde ebb och ler- och sandbankarna låg synliga med täta mattor av dvärgbandtång *Zostera noltii*. Längre ut på ankeldjupt vatten sågs något exemplar av smal bandtång *Zostera angustifolia*. Vid stranden studerades skillnaderna mellan engelskt marskräs *Spartina anglica*, som är lägre och delvis hårigt i axet, och amerikanskt marskräs *Spartina alterniflora* som är kalt, högre och har böjbara blomvippor. På dynerna växte dynmarviol *Cakile maritima* ssp. *integrifolia* och klittviol *Viola tricolor* ssp. *curtisii*.

Eftermiddagen avslutades vid Pælebjerg där de grå dynerna, klitterna, restaurerats med medel genom EU:s miljöprogram LIFE. Restaureringen hade bestått i röjning av träd- och buskvegetation, främst bergtall, medan sanden inte hade rörts upp. Som resultat var dynerna öppna men uppslaget av björk och barrträd var kraftigt och enstaka ris- och gräsarter dominerade fortfarande. I dynsänkorna

undersöktes fattigkärren noggrant och ett 40-tal blommande exemplar av myggblomster kunde räknas in. Arten sprider sig delvis med groddkorn i bladspetsarna och enstaka sådan kunde vi se. Annars dominerades kärren av vitmossor som sumpvitmossa *Sphagnum palustre*, fransvitmossa *S. fimbriatum* och uddvitmossa *S. fallax* och kärlväxter som bredkaveldun *Typha latifolia*, bäcknate och vass. I ett körspår påträffades strandbronia *Fossobronia foveolata*; små gröna krusiga ting! Kvällen och dagen avslutades med en större middag på Fanø Vesterhavsbad, upplyst av blommande klittnattljus *Oenothera oakesiana*. Ute kom regnet ... igen.

### Söndagen den 10 augusti

Så led denna Danmarksresa mot sitt slut och en del fortsatte åt ett annat håll. Regnet sparade sig inte idag trots att det så tacksamt väntat till kvällar och nätter tidigare, vilket vi alla varit mycket tacksamma för. Men innan vi begav oss hemmåt, så hägrade ytterligare några arter och då särskilt spetståg *Juncus acutiflorus* som är en utpräglad västlig art. Hemresan från Krogaarden startade klockan nio och första stoppet gjorde vi vid Statoil i Esbjerg för att titta på gullupin *Lupinus luteus* utmed vägen. Därefter körde vi till Ribe och vidare till Gram och sedan in på en grusväg sydost om Munkesø. Sjöstranden är till största delen igenväxt med stora sammanhängande viden. Här behöver spetståget bete för sin överlevnad och sågs bara i ett fåtal exemplar i ett silkärr intill videbuskagen.

Vi fortsatte mot norr till Oxbøl. Gruppen av bilar hade minskat ordentligt och vi var bara ett tiotal deltagare som samlades vid Åls kirke. Efter diverse felkörningar kom vi ut på en grusväg som ledde in till ett militärt övningsområde som påminner om Revingehed. Här intill vägen såg vi ett exemplar av skorem *Corrigiola litoralis* och i körskador vackert blommande åkerfibbla *Hypochoeris glabra* och småplantor av dvärgseradella *Ornithopus perpusillus*. Vi tackade för oss och körde därefter hemåt.

Vad händer i Danmark 2009? Kom med och se!

## Vitmossexkursion till Åraslövs mosse



Figur 1. Åraslövs mosse bjuder på mycket av in-tresse även för den mossbitne. Foto K-A Olsson.

Det var lättare sagt än gjort att hitta till Åraslövs mosse utanför Vinslöv, så både exkursionsledaren och några av deltagarna kom sent till starten. Senast av alla kom Erik Norrell och undertecknad, men vi lyckades snart spåra upp resten av gruppen i den vårbloomiga skogen. Den hade stannat i ett fuktigt parti där dagens ciceron, Nils Cronberg, presenterade tre olika vitmossor. Det han hittat under alarna var sumpvitmossa *Sphagnum palustre*, fransvitmossa *S. fimbriatum* och spärrvitmossa *S. squarrosum*. När alla hade bekantat sig med dessa arter vandrade vi vidare mot mer kalkhaltiga marker. Innan vi gav oss ut på den öppna mossen tillät vi oss en titt på kärpraktmossa *Plagiomnium ellipticum*, även om den egentligen låg utanför dagens ämne. Precis i kanten av mossen påträffade vi den färgglada tallvitmossan *Sphagnum capillifolium* och röd glansvitmossa *S. subnitens*, som med sin blå-lila ton ger ett typiskt smutsigt intryck. När vi gick vidare fick Nils dotter, exkursionens yngsta deltagare, verkligen anstränga sig för att hålla sig på spången och undvika vatten i kängorna. Inom bekvämt räckhåll för alla växte gyllenmossa *Tomentypnum nitens* och späd skorpiomossa *Scorpidium cossonii*. De höll till i det kalkhaltiga parti där orkidéföran brukar vara som mest spännande. Innan vi lämnade spången hittade vi även brokvitmossa *Sphagnum russowii*.

Efter mossen blev det åter skog, men vi hade inte gått långt förrän det var dags att ge sig ut på ett gungfly på vänster hand. Här hade några av de vitmossor som Nils tidigare påträffat försvunnit, men bland de lekande åkergrödorna hittade vi ändå knoppvitmossa *S. teres*. Inför det svajigaste området fick vi ta del av överlevnadstips för gungflybesök. ”Om du märker att vattnet når över midjan, sträck ut armarna rakt från kroppen, så bör du kunna hålla huvudet över ytan tills du får hjälp”. Som tur var behövde vi inte testa tipset i praktiken, och efter studier av myrbyrjörnmossa *Polytrichum strictum* och stor skedmossa *Caliergon giganteum*, nådde hela gruppen åter till fast mark. Nu var det definitivt tid för fikarast, och vi slog oss ner på en liten kulle i skogen som täcktes av stor gräsmossa *Brachythecium rutabulum*. Här kom dagens överraskning fram. För att fira att detta var exkursionen närmast föreningsens 150-årsjubileum hade Torbjörn Tyler bakat en traditionsenlig kaka, som han frikostigt bjöd alla på. Exkursionens sista mossföreläsning gällde hasselmossa *Eurhynchium angustirete*. Vid parkeringen tackade alla nöjda deltagare Nils för dagens guidning, och gav sig hemåt med sinnet fullt av vårsol och nya vitmosskunskaper.

Referat: Linda Birkedal

## Hammarmölleravinen 2008

Helgen den 25 maj träffades ett större gäng mossintresserade på parkeringen till Hovdala slott. Markerna var snustorra och vägdammets rök kraftigt när bilkaravanen drog iväg. Skulle detta ge något? Vår exkursionsledare Johan Rydelöv, tillsammans med Torbjörn Tyler och Nils Cronberg, gjorde oss inte besvikna. För den som vill läsa mer rekommenderas "Florän i Skåne – Vegetation och utflyktsmål" (se under lokal 4 i Hässleholms kommun). Däremot är det svårt att hitta hit från parkeringen – du bör i förväg ha kontrollerat vart du ska köra och gå.

Väl på plats sågs rikligt med vittätel *Aira caryophylla* i grusytorna. För att komma till ravinen passerades den nedre delen av bäcken med ask- och aldominerad bäckskog med inslag av ek och avenbok. I fältfloran sågs stenbär *Rubus saxatilis*, skogsstjärnblomma *Stellaria longifolia*, liljekonvalj *Convallaria majalis*, gulplister *Lamium galeobdolon*, skogsveronika *Veronica montana*, älggräs *Filipendula ulmaria*, ängsfräken *Equisetum pratense* och majbräken *Athyrium filix-femina*. Av mossor kan nämnas stor tujamossa *Thuidium tamariscinum*, stor näckmossa *Fontinalis antipyretica* (i bäcken), bäckrundmossa *Rhizomnium punctatum*, rättsvansmossa *Isoetes alopeceuroides*, mussvansmossa *I. myosuroides*, sammetsgräsmossa *Brachythecium velutinum*, skuggstjärnmossa *Mnium hornum*, krushättemossa *Ulota crispa* och på ask hjälmfrullania *Frullania dilatata* och samboradula *Radula complanata* ssp. *complanata*. Vidare noterades platt fjädermossa *Neckera complanata*, strimhättemossa *Orthotrichum affine*, allémossa *Leucodon sciuroides* och, på klenare hägg *Prunus padus*, en mindre förekomst av kopparglansmossa *Platygyrium repens*.

### Ravinen

Övre delen av vattendraget trängs ihop till en smal ravin, klädd med gammal hedbokskog, med mycket block- och klippmark uppströms till sjödämet. Trots torkan var flödet kraftigt och ravinen svårframkomlig. Vattnet, ravinen och skogen ger här ett gott lokalklimat med en kontinuerligt hög luftfuktighet. Då rörligt



Figur 1. Den brusande Hovdalaån gör Hammarmölleravinen till en fantastisk mosslokal.  
Foto K-A Olsson.

markvatten finns på sluttningarna rör sig även marken i sig själv. Detta gör att träd faller då de når en viss kritisk storlek vilket gör att det finns god tillgång på död ved både i vattnet och i branterna. I den östra ravinsidan uppströms bron sågs äppelmossa *Bartramia pomiformis*, den säregna nötmossan *Diphyscium foliosum*, platt skimmermossa *Pseudotaxiphyllum elegans*, nervveckmossa *Diplophyllum albicans*, skuggtrasselmosa *Heterocladium heteropterum*, sumpsäckmossa *Calypogeia muelleriana*, smaragdmosa *Dicranella heteromalla* och höstörönmossa *Jamesoniella autumnalis*.

På sten i bäcken sågs bl.a. källgräsmossa *Brachythecium rivulare*, stor gräsmossa *B. rutabulum*, räsvansmossa *Thamnobryum alopecurum*, cirkelmossa *Sanionia uncinata*, trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides*, liten bräkenmossa *Plagiochila asplenoides* ssp.



Figur 2. Vegetationen i ravinen är snårig och svårframkomlig.  
Foto K-A Olsson

*asplenioides*, västlig hakmossa *Rhytidiadelphus loreus*, husmossa *Hylocomium splendens*, bäckgräsmossa *Sciuro-hypnum plumosum*, sipperraggmossa *Racomitrium aquaticum*, sipperkrypmsossa *Hygroamblystegium tenax*, piskbaronmossa *Anomodon attenuatus*, skogsgrimmia *Grimmia hartmanii*, strålblommossor *Schistidium apocarpum* coll., lundpraktmossa *Plagiomnium cuspidatum* och, under sten i bäcken, stenfickmossa *Fissidens pusillus* samt långfliksmossa *Nowellia curvifolia* på nästan all fuktig ved. På en grövre boklåga över ån visades kornbandmossa *Metzgeria fruticulosa*, första fyndet i Skåne, tillsammans med bandmossa *Metzgeria furcata*. På en svåråtkomlig lodyta på västra sidan av bäcken växte rikligt med kuddtrattmossa *Amphidium mougeotii* och här skulle även finnas vridmossa *Trichostomum tenuirostre* och stor bandmossa *Metzgeria conjugata* men dessa två undgick författaren. I vattnet låg en häftigt överspolad stock som hyste enstaka exemplar av timmerskapania *Scapania apiculata* och därmed också första fyndet av denna mossa i Skåne. I övrigt noterades vågig sidenmossa *Plagiothecium undulatum*, praktsidenmossa *P. succu-*

*lentum* och kantvitmossa *Sphagnum quinquefarium*. Med andra ord en fin lokal som kan hysa åtskilligt mer av intresse.

Väl uppe ur ravinen tog vi lunch i solskenet på bron över dämnet.

### Bäcken fortsätter i alsumpskog

Efter lunchen fortsatte vi genom skogen tillbaks nedströms ravinen. Bäcken flöt här långsamt i ett helt annorlunda landskap, meandrande i en frodig alsumpskog med väutvecklad högörtsvegetation. Av karaktäristiska arter kan nämnas rankstarr *Carex elongata*, ängsfräken, kärrfibbla

*Crepis paludosa*, bäckbräsma *Cardamine amara*, strutbräken *Matteuccia struthiopteris*, aklejruta *Thalictrum aquilegifolium*, kabbleka *Caltha palustris*, strätta *Angelica sylvestris*, benved *Euonymus europaeus*, blommande smörboll *Trollius europaeus*, grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*. I skogen på ved växte vedblekmossa *Lophocolea heterophylla* och jordtrådmossa *Cephalozia bicuspidata*. På källpåverkad mark såg vi sumpvitmossa *Sphagnum palustre*, dunmossa *Trichocolea tomentella*, palmossa *Climacium dendroides* och fetbålmossa *Aneura pinguis*. Invid bäcken på alrötter noterades rutlungmossa *Conocephalum* sp., fickpellia *Pellia epiphylla*, bäckblekmossa *Chiloscyphus polyanthos* och källgräsmossa. På en äldre ask fanns trubbfjädermossa och klippfrullania *Frullania tamarisci*, samt på block i bäcken rävsvansmossa.

Avslutningsvis så fortsatte en del av oss hem till Torbjörn Tyler där vi föresades den botaniska trädgården utanför Höör, dvs. hemma hos Torbjörn i sommarstugan.

Referat: Richard Åkesson



# Lunds Botaniska Förening

## Verksamhetsberättelse för 2008

(styrelsens förslag till årsmötet)

### Medlemsantal

Antalet medlemmar per den 31 december uppgick till 450. Föreningen har en hedersledamot, Sven Snogerup.

### Föreningsmöten

Föreningen har under året haft åtta inomhusmöten med mellan 30 och 50 deltagare:

- 25 januari föreläste Pål Axel Olsson och visade fina bilder på sällsynta växter i sandiga marker – från Skånes stäpp till Hallands hedar.
- 29 februari berättade Kjell-Arne Olsson och Torbjörn Tyler om föreningens olika projekt. Kjell-Arne Olsson berättade om fjolårets inventering av gammelskogsarter samt om det nystartade projektet Miljö- och Floraövervakning i Skåne kallat "Millora". Torbjörn Tyler berättade om projekt Skånes Mossors första år och visade en del intressanta fynd. Vidare informerade Torbjörn om det planerade projektet "Svensk Växtatlas". Åke Svensson visade bilder och fokuserade dels på några ovanliga växtfynd och dels på växter där Föreningen agerat under 2007.
- 28 mars hölls årsmöte och därefter berättade ordförande Åke Svensson och visade bilder från en resa till Svalberg under sommaren 2007.
- 18 april presenterade Elisabet Sjökvist sitt examensarbete som handlade om nya rön i svampforskningen, *Stereopsisales* – en ny ordning?
- 26 september kåserade Kerstin Ljungqvist från Dals Rostock i Dalsland och visade bilder kring våra växters användning och kulturhistoria.
- 24 oktober berättade Henrik Strid (Äppelriket och Kiviks musteri) om äppelodling och äppelsorter samt bjöd på smakbitar av ett antal vanliga och mindre vanliga äppelsorter.
- 13 december höll Thomas Karlsson föredrag "Utflykter i Smålands Flora" kring det avslutade projektet Smålands Flora.

### Exkursioner

Föreningen har under året genomfört sju endags- och en kvällsexkursion, en långexkursion till Jylland samt en exkursionsresa till Medelhavsområdet. Ett veckolångt inventeringsläger av mossor har även anordnats.

- 30 mars besöktes Åraslövs mosse, under ledning av Nils Cronberg, som förevisade såväl vanliga som mindre vanliga mossor och då speciellt vitmossor.
- 19 april deltog 21 medlemmar i en exkursionsresa till västra Kreta, Grekland, under ledning av Per Lassen.
- 26 april inventerade tre medlemmar under ledning av Torbjörn Tyler en mossinventeringsruta i Vellinge kommun.
- 24 maj begav sig tio deltagare, från fem olika landskap, under ledning av Jan-Erik och Gunilla Hederås till Småland och den sydligaste delen av Varend, som är det största av de gamla småländska folklanden.
- 25 maj besökte ca 15 medlemmar Hammarmöleravinen på Hovdalafältet under ledning av Johan Rydlöv som visade de många ovanligare mossor, inklusive två för Skåne nya arter, som påträffats under inventeringen.
- 4 juni guidade Gösta Regnéll 16 personer i naturreservatet Kungsmarken utanför Lund.
- 7–10 augusti åkte 21 medlemmar, tillsammans med fem deltagare från Dansk Botanisk Förening, till Fanø utanför Jyllands västkust.
- 31 augusti samlades 11 personer vid Skanörs Ljung för att bli förevisade intressanta björnbärsarter av Alf Oredsson och Göran Wendt.
- 4 oktober besökte ca 10 medlemmar Skärälidsravinen där Johan Dahlberg förevisade många olika signalarter, framförallt bland mossor och lavar.

- 17–22 oktober genomförde Projekt Skånes Mossor sitt andra inventeringsläger i området kring Tåssjö vid Rössjön strax nedanför Hallandsåsen. 16 deltagare inventerade tre inventeringsrutor och hittade bland annat en för Skåne ny art (*Pohlia filum*) och flera nya lokaler för de rödlistade bokfjädermossa *Neckera pumila* och atlantärgmossa *Zygodon conoideus*.
- 22 november var det svampexkursion till Ravlundafältet under ledning av Sven-Åke Hansson och 8 medlemmar deltog.

### Projekt

- Projekt Millora, Miljö- och floraövervakning i Skåne, startade på allvar under året. Vid årsskiftet var omkring 65 av de 200 utslumpade rutorna bokade. En ny databas för projekt Millora håller på att färdigställas
- Projekt ”Floraövervakning av biotoper”. 2007 inventerades ett urval gammelskogsarter i Skåne. Under 2008 har kompletterande inventeringar gjorts, främst i östra Skåne.
- Projekt Skånes mossor: Projektledningsgruppen har under året haft fem protokollförda sammanträden. Inventeringen fortskrider som planerat och vid årets slut var 75 rutor bokade och omkring 26 000 uppgifter inmatade i databasen.
- Projekt ”Svensk växtatlas”. Torbjörn Tyler har representerat LBF i den interremistiska ledningsgrupp som under året arbetat med förberedelser och planering av projektet. Torbjörn Tyler är utsedd till representant för Lunds Botaniska Förening.
- Projekt ”Svensk botanisk litteraturdatabas”. Projektet är för närvarande vilande.

### Utbildningsinsatser

Två längre studiecirklar med totalt 21 deltagare har drivits i samarbete med Studieförbundet MittSkåne och Studieförbundet SydOst i syfte att utbilda inventerare till mossprojektet.

### Floravårdsarbete

Genom **floraväktarverksamheten** bevakas hotade arter i Sverige genom ett samarbete mellan SBF och ArtDatabanken. I Skåne är ca 6 000 lokaler kända för de drygt 200 kärllväxterna i hotkategorierna akut respektive starkt hotade samt sårbara.

Den 12 april samlades en grupp aktiva floraväktare i Skåne på Fulltofta naturcentrum för att diskutera den framtida verksamheten.

**De vilda blommornas dag** arrangerades för sjätte gången i Sverige den 15 juni, ett evenemang initierat av Svenska Botaniska Föreningen, då lokala botaniska föreningar över hela landet anordnade blomstervandringar. I Skåne genomfördes omkring 25 vandringar genom LBF:s försorg under god anslutning från allmänheten.

### Lunds Botaniska Förening 150-årsjubileum

Lunds Botaniska Förenings 150-årsjubileum firades lördagen den 15 november. Närmare 100 personer var närvarande på Ekologihuset i Lund när Torbjörn Tyler, Torbjörn Lindell och Sven Snogerup berättade om föreningens historia under förmiddagen. Efter lunch presenterade ett antal doktorander sina pågående projekt, Kjell-Arne Olsson redogjorde för föreningens pågående projekt och Linda Birke-dal kåserade om LBF:s kommande 150 år. Jubileet avslutades med en festlig jubileumsmiddag på Hemvärnsgården i Lund.

### Botaniska Notiser

Utgivningen av den 141:e årgången av Botaniska Notiser omfattade tre nummer med Kjell-Arne Olsson som redaktör, varav det sista var ett dubbelnummer med anledning av föreningens 150-årsjubileum. Förutom föreningsinformation och referat från exkursioner märks artiklar om Björnbär i Ignaberga, Klintsnyltrot i Skåne, Sandnejlika i Åhus, Gräsull i Skåne samt Luktvädd i Åhus och Rinkaby. Jubileumsnumret innehöll ett flertal artiklar med anknytning till LBF:s historia och betydelsefulla skånska botanister som Lilja och Areschoug. Från och med jubileumsnumret har Botaniska Notiser ett nytt utseende genom att den trycks i färg och har fått ett större format.

Förutom till medlemmarna sändes tidskriften till ett 40-tal föreningar och institutioner.

### Hemsidan på Internet

Under året har det varit problem med att få Föreningens hemsida att fungera.

### Stipendier

Föreningen delade under året ut stipendier ur Jubileumsfonden samt Svante Murbecks fond till ett sammanlagt värde av 40 000 kr.

Stipendiater blev: Johan Dahlberg, Sven-Åke Hansson, Ulf Ryde, Charlotte Wigermo samt Elin Åke-  
lius.

### Årets fynd av kärlväxter i Skåne

Fyndet av klittnattljus, *Oenothera ammophila*, i Båstad är ”årets botaniska fynd” 2008.

### Anmärkningsvärda fynd av mossor i Skåne

- Storkornsnicka *Pohlia filum* (grustag 600 m V Lärkeröd i Tåssjö s:n). Första verifierade fyndet i Skåne!
- Kornbandmossa *Metzgeria fruticulosa* (videkärr 1 km SSV Bingsgården i Ö. Vemmerlöv). Tredje fyndet i Skåne och det första i södra delen!
- Sydlig skapania *Scapania compacta* (gnejsklippa i Hallasnärje i Hästveda). Senast rapporterad från Skåne 1936, men samlad i Hallasnärje 1876 och 1918!
- Atlantsäckmossa *Calypogeia arguta* (stranden av Helgeå 1,1 km NNO Glimmingegården i Ö. Broby). Senast rapporterad från Skåne 1936 men med flera gamla fynd längs Helgeå.

### Årets växt

Svenska Botaniska Föreningen har utnämnt ängskära, *Serratula tinctoria*, till årets växt 2008 och Föreningen har under året genomfört en inventering av ängskära i Skåne. Resultatet kommer att redovisas i Botaniska Notiser.

### Övrigt

Föreningen var representerad på Svenska Botaniska Föreningens årsmöte i Uppsala i mars.

En bokauktion anordnades under våren 2008.

Antalet diarieförda skrivelser uppgick under året till 36 stycken varav 5 inkommande stipendierapporter.

### Styrelsen

Styrelsen har under verksamhetsåret bestått av: ordförande Åke Svensson, vice ordförande Leif Sigbo, kassör Bengt Sandkull, sekreterare Charlotte Wigermo, vice sekreterare Torbjörn Tyler, programansvarig Linda Birkedal samt Nils-Otto Nilsson, övriga ledamöter Patrik Frödén, Gerhard Kristensson och Kjell-Arne Olsson.

Styrelsen har under året haft 12 protokollförda sammanträden.

### Revisorer och valberedning

Revisorer har under året varit Nils Englesson och Linus Svensson med Göran Wendt som suppleant. Valberedningen har bestått av Johan Rydlöv och Roland Svensson.

### Funktionärer och anställda

Föreningen har under året haft en anställd, Kjell-Arne Olsson.

Följande personer har under året varit funktionärer: sexmästare Per Lassen, redaktör Kjell-Arne Olsson, medlemsregistrator, arkivarie och distributör Britt Snogerup, webbmaster Leif Sigbo.

Styrelsen underställda arbetsgrupper under året har varit:

- Ekonomiarbetsgrupp: Åke Svensson, Gerhard Kristensson, Bengt Sandkull och Alf Porenus.
- Stipendiekommitté: Per Lassen, Lars Fröberg och Torbjörn Tyler.
- Arbetsgrupp för tillvaratagande av inventarier och fasta tillgångar: Patrik Frödén och Britt Snogerup.
- Redaktionskommitté för Botaniska Notiser: Kjell-Arne Olsson, Patrik Frödén och Göran Mattiasson.
- Databasarbetsgrupp: Charlotte Wigermo, Sven Birkedal och Kjell-Arne Olsson.

Föreningens projektledningsgrupper har bestått av:

- Projekt Skånes Mossor: Torbjörn Tyler, Kjell-Arne Olsson, Gerhard Kristensson, Bengt Sandkull, Nils Cronberg, Nils-Otto Nilsson och Frida Rosengren.
- Projekt Millora: Henrik Johansson, Stefan Andersson, Kjell-Arne Olsson, Helena Persson, Torbjörn Tyler och Charlotte Wigermo.
- Projekt Svensk Växtatlas: Torbjörn Tyler representerar Lunds Botaniska Förening i en ledningsgrupp under SBF.
- Floraväktarverksamheten i Skåne: Kjell-Arne Olsson och Åke Svensson.

Lund den 31 december 2008

Styrelsen

## Pris till Floraväktare

Floraväkeriet var i fokus under hösten i Trelleborgs kommun. Kommunens miljöpris "Tångräkan" gick år 2008 till kommunens floraväktare Majwi Rosquist. Hon fick priset för sitt energiska och entusiastiska arbete med att bevara kommunens rara flora. Man uppskattade den kunskap och förståelse för kommunens flora som sprids genom inventeringar och floravandringar.

En art som speciellt lyftes fram var luddvårlöken, som finns på 11 platser i kommunen. Alla förekomsterna övervakas årligen och åtgärder för bevarande har vidtagits, bl. a. har information delats ut till samtliga förvaltare av parker och kyrkogårdar och en lokal har hägnats in för att inte bli skadad under en nybyggnation.

Många fler arter har övervakats under de 20 år som floran väktats i kommunen, t.ex. skogsknipprot, klätt och praktnejlika. För den senare har bestånden i den starkaste populationen utvecklats positivt tack vare den goda kommunikationen som finns med de skötselansvariga på den lokala golfklubben.

Det är verkligen en fjäder i hatten för landets floraväktari när verksamheten prisas på detta sätt!



Figur 1. Majwi Rosquist tar emot Trelleborgs kommuns miljöpris "Tångräkan" av kommunalråd Ulf Bingsgård. Foto Ingrid Wall.



## Projekt Skånes Mossor

### Inventeringsläger vid Immeln 16–21 oktober 2009

År 2007 gick Projekt Skånes Mossors första inventeringsläger av stapeln i Immeln. Som du kan läsa i tidigare nummer av Botaniska Notiser gjordes många spännande och oväntade fynd under detta läger. Då det fortfarande finns mycket kvar att inventera i dessa mossrika trakter kommer årets läger att åter arrangeras med Immeln som basläger. Så boka redan in fredagen den 16 till onsdagen den 21 oktober i din almanacka.

Under dessa dagar inventerar vi ett antal rutor i smågrupper så att du som ännu inte kan så mycket om mossor har möjlighet att följa med en mera erfaren inventerare. På kvällarna samlas vi och hjälps åt att bestämma alla insamlade belägg. Om du inte har möjlighet att vara med alla dagar, så går det bra att delta någon eller några dagar.

Under inventeringsveckan kommer vi att bo på Immelns Vandrarhem som ligger i samhället med samma namn. Möjlighet till självhushåll finns självfallet på vandrarhemmet.

Anmälan till lägret gör du till Kjell-Arne Olsson, tel. 044-24 22 63,  
e-post: [kjell-arne.olsson@swipnet.se](mailto:kjell-arne.olsson@swipnet.se)